

"Emma ba'dü, ey hakikatin âşığı! Eğer vicdanımı mütalâa etmekle hakikatleri rasad etmek istersen, kalb dedikleri lâtife-i Rabbaniyenin pası ve zengârı hükmünde olan arzu-yu hilâf ve iltizam-ı taraf-ı muhalif ve ..." Devamıyla birlikte açıklar mısınız?

"Emma ba'dü, ey hakikatin âşığı! Eğer vicdanımı mütalâa etmekle hakikatleri rasad etmek istersen, kalb dedikleri lâtife-i Rabbaniyenin pası ve zengârı hükmünde olan arzu-yu hilâf ve iltizam-ı taraf-ı muhalif ve mâzur tutulmak için kendi evhamına bir hak vermek ve bir asla ircâ etmek ve mecmuun neticesini her bir fertten istemek ki, zaafiyeti sebebiyle neticenin reddine bir istidad-ı seyvie verilir."(1)

Eğer vicdanımdan gelen ince ve latif hakikatleri mütalâa edip gözlemlemek istersen, kalbin pası ve zehiri hükmünde olan muhalefet ve evhamdan bir derece sıyrılmam gerekecek. Vicdandan gelen ince ve latif hakikatler, akıl ve evhamın kaba saba mizanları ile avlanamazlar. Onları avlamak ve hissetmek için kesif olan muhalefet, tenkit ve evham tozlarından arınmak gerekiyor.

Böyle ince hakikatlerin reddedilmesinde ya da reddetmeyi kötü bir kabiliyet haline dönüştürmede şu noktalar çok önem arz ediyor:

Arzu-yu hilaf, yani söylenen ya da ispat edilen şeyin zıddını arzulamak; **iltizam-ı taraf-ı muhalif**, yani söylenen şeyin karşıt görüşüne sebepsiz taraftar olmak; **mâzur tutulmak için kendi evhamına bir hak vermek**, yani kendi mesnetsiz ve dayanaksız kuruntularına bir değer ve hak vermeye kendini mecbur hissetmesi ve sanki bir hakmış gibi o evhama hırs göstermesi; **mecmuun neticesini her bir fertten istemek**, yani birçok delilin neticesini bir delilden istemek, her delil o neticeyi aynı ayarda, aynı kuvvette göstermelidir gibi, çocuksu bir beklenti içine girmek.

Hâlbuki delillerin kimisi ince ve latif iken kimisi kesif ve kaba, kimisi çok kuvvetli iken kimisi zayıf ve hafi olabiliyor. Öyle ise her bir delile kuvvetli ve zahir nazarı ile bakmamak gerekiyor. Ya da kuvvetli ve zahir ölçüler ile tartmamak gerekiyor. Her delilin mizanı fitratına göredir. Vicdani bir delil vicdani bir mizan ile tartılması gerekirken, akli bir delil de aklın mizanı ile tartılmalıdır.

(1) bk. [Muhakemat, Üçüncü Makale \(Unsuru'l-Akide\), İkinci Maksat.](#)

İlgili ders videosu için tıklayınız:

- [Prof. Dr. Şadi Eren, Muhakemat Dersleri \(44. Bölüm\).](#)